

Міністерство освіти і науки України
Миколаївський національний університет
імені В.О. Сухомлинського

Данік Н.В

ФІНАНСИ

Методичні рекомендації для самостійного вивчення дисципліни
студентами денної форми навчання
спеціальності 072 Фінанси, банківська справа та страхування

МИКОЛАЇВ 2018

ФІНАНСИ: Методичні рекомендації для самостійного вивчення дисципліни студентами денної форми навчання спеціальності 072 Фінанси, банківська справа та страхування - Миколаїв: МНУ ім. В.О. Сухомлинського, 2018.-24 с

Укладач:

Данік Н.В., к.е.н., доцент

Рецензенти:

Стройко Т.В., доктор економічних наук, завідувач кафедри міжнародних економічних відносин та економіки

Рехтета О.М., кандидат економічних наук, ст.викл. кафедри міжнародних економічних відносин та економіки

Методичні рекомендації містять типову програму, вказівки щодо вивчення окремих тем, плани практичних занять, тематики самостійної та індивідуальної роботи, завдання до виконання контрольної роботи та список рекомендованої літератури для вивчення дисципліни в умовах кредитно-трансфертної системи організації навчального процесу студентами економічних спеціальностей вищих навчальних закладів.

Рекомендовано до друку кафедрою фінансів, банківської справи та страхування
Протокол № 9 від 25.04.2018 р.

Рекомендовано до друку навчально-методичною комісією
Протокол № 10 від 14.05.2018 р.

© Данік Н.В., 2018

© МНУ ім. В.О. Сухомлинського

ЗМІСТ

Вступ	4
1. Тематика практичних занять	6
Практичне заняття №1 Предмет фінансової науки як пізнання сутності фінансів. Генезис і еволюція фінансів	6
Практичне заняття №2 Становлення та розвиток фінансової науки	7
Практичне заняття №3 Фінансове право і фінансова політика	8
Практичне заняття №4 Податки. Податкова система	9
Практичне заняття №5 Бюджет. Бюджетна система. Бюджетний дефіцит	10
Практичне заняття №6 Державний кредит	12
Практичне заняття №7 Місцеві фінанси. Бюджетний федералізм і фінансове вирівнювання	13
2. Тематика рефератів	14
3. Тести з навчальної дисципліни	15
4. Теми міні-лекцій	18
5. Перелік питань для надання експертної оцінки	19
6. Питання до іспиту з навчальної дисциплін	20
Список літератури	21

ВСТУП

За умов ринкових відносин фінанси використовуються державою як ефективний регулятор усіх сфер економічного життя суспільства, вони формують його життєздатність, потенціал, забезпечуючи при цьому нормальне функціонування процесу розширеного відтворення, економічне зростання та соціальний розвиток.

Навчальна дисципліна “Фінанси” є нормативною для підготовки бакалаврів, спеціалістів з економіки і має теоретичний характер.

Мета: формування базових знань з теорії фінансів, засвоєння закономірностей функціонування фінансів на макро- і мікрорівнях як теоретичної основи фінансової політики і розвитку фінансової системи.

Завдання: вивчення сутності, функцій та ролі фінансів у ринковій економіці; закономірностей їх еволюційного розвитку; теоретичних основ державних, корпоративних і міжнародних фінансів.

Предмет: економічні відносини з приводу формування, розподілу і використання централізованих і децентралізованих фондів у грошовій формі.

Майбутнім спеціалістам вивчення даного курсу необхідно для того, щоб розуміти суть і тенденції розвитку фінансових відносин як специфічної форми економічних відносин у процесі розподілу й перерозподілу вартості валового внутрішнього продукту й створення фондів грошових коштів, знати їх особливості у сфері державних, міжнародних, фінансів підприємницьких структур або окремих громадян, уміти розробляти й вирішувати актуальні питання теорії та практики розбудови фінансової політики держави.

Курс „Фінанси” має міжгалузевий характер. Він вивчається студентами після знайомства із загальнотеоретичними економічними дисциплінами, такими як: „Політекономія”, „Історія економічних вчень”, „Мікро - і макроекономіка” та ін. Засвоєння теоретичних засад фінансових відносин створює ту основу, на якій базується вивчення прикладних фінансових дисциплін, які розкривають конкретні питання організації фінансів у різних сферах фінансової системи.

Види занять з дисципліни «Фінанси»: лекції, практичні заняття, самостійне вивчення окремих тем, індивідуальна робота студентів.

Контроль знань виконується шляхом проведення кредитного контролю, іспиту.

Важлива роль під час засвоєння даного курсу відведена практичним заняттям.

Практичні заняття, які проводяться за основними темами дисципліни у формі вільного обговорення, мають за мету узагальнення і систематизацію знань, отриманих студентами на лекціях, під час підготовки до занять, а також розвиток у них самостійного мислення, здібностей до вільного обміну думками. На практичні

заняття виносяться найістотніші питання, насамперед, методичні, які потребують обговорення й поглибленого з'ясування їх сутності.

До всіх тем пропонуються контрольні запитання для закріплення вивченого матеріалу і самоперевірки знань, а також навчальні завдання. У процесі практичних занять здійснюється поточний контроль рівня знань студентів. Об'єктами поточного контролю знань студента є виконання на кожному практичному занятті завдань, що комплексно охоплюють матеріал теми згідно з навчальною програмою (тестові завдання, задачі).

Підготовка до практичних занять передбачає уважне вивчення джерел, поданих у списку літератури в кінці методичних рекомендацій. Крім цього, деякі студенти готують самостійно реферати з відповідної теми і виступають на практичних заняттях.

На практичних заняттях під керівництвом викладача проводиться обговорення фінансових теоретичних і практичних проблем з метою навчити студентів активно мислити; сприяти формуванню особистої позиції з того чи іншого питання, висловлювати та обґрунтовувати її.

Для цього студенти на практичні заняття готують міні-лекції, експертні оцінки.

Вибір теми міні-лекції, а також термінів її представлення узгоджується з викладачем, який проводить практичні заняття. Міні-лекція – це доповідь протягом 8-10 хвилин. Вона складається з наступних структурних частин:

- *постановка проблеми* на основі опрацювання підручників, монографій, періодичних публікацій і законодавства,

- *аналіз* фінансової проблеми, явища, процесу чи дискусійного питання (включає розкриття та оцінку поточної ситуації, виявлення суперечливих моментів, протиріч; визначення причин, наслідків; аргументація власної позиції).

- *висновок* містить пропозиції доповідача щодо вирішення проблеми та висновки, які ґрунтуються як на власних аргументах, так і на думку фахівців.

Критеріями оцінки міні-лекції є змістовність її структурних частин, зрозумілість і лаконічність.

Готуючи “експертні оцінки”, студенти досліджують на основі опрацювання статистичного матеріалу конкретні проблеми, питання і дають своє експертне заключення. Кінцева мета: отримати обґрунтований висновок.

2. ТЕМАТИКА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Практичне заняття №1

Тема: Предмет фінансової науки як пізнання сутності фінансів. Генезис і еволюція фінансів

Мета: вивчити теоретичні положення сутності, функцій фінансів, фінансової системи; засвоїти концептуальні положення еволюції та генезису фінансів як економічної категорії

Короткі теоретичні відомості

Предмет фінансової науки – специфічна сфера суспільних економічних відносин з приводу формування і розподілу обмежених централізованих та децентралізованих грошових фондів. Фінансові категорії – абстракції специфічної сфери економічних відносин, форма наукового пізнання сутності фінансів. Вихідні, первинні, прості та складні фінансові категорії. Податок – вихідна категорія державних фінансів. Акція – вихідна категорія корпоративних фінансів.

Фінанси - історична категорія. Історичні передумови виникнення і розвитку фінансів: поява держави та розвиток товарно-грошових відносин.

Фінанси як економічна категорія розподілу пов'язана з розподілом ВВП і національного багатства. Фінанси – вартісна категорія, що виражає специфічні суспільні відносини в грошовій формі. Фінанси – об'єктивно існуюча реальність, підсистема економічних відносин. Фінансова політика і управління фінансами - суб'єктивні дії державної влади

Фінансова система за внутрішньою структурою включає різні сфери і ланки фінансових відносин. Фінансова система за організаційною будовою - це сукупність різних фінансових органів та інститутів, що керують грошовими потоками.

В залежності від послідовності розподілу ВВП і рівня його перерозподілу через бюджет виділяють різні моделі фінансів.

Зародження фінансових відносин у Стародавньому світі обумовлено натуральним господарством. Складові доходів держав Стародавнього світу: надходження від державного майна, контрибуції, данини, особистих повинностей, натуральних і грошових податків. Почали зароджуватися прямі і непрямі податки. Існування відкупної системи податків.

Видатки держав Стародавнього світу: військові, адміністративні, будівництво доріг, фортець, акведуків, культурних споруд, іригаційних систем тощо. Домени і регалії – основа державних доходів феодальної держави.

Домени були доходом від державної власності та експлуатації земель, лісів, надр, ведення торгівлі, рибної ловлі, тобто вони надходили від усіх ресурсів, що знаходилися у власності короля, правителя. Регалії — державні монополії на ведення певної діяльності або торгівлі окремими видами товарів. Їх існування стає можливим лише завдяки застосуванню державного примусу щодо обмеження конкуренції та прав власності. У подальшому багато видів регалій трансформувалися у непряме оподаткування. Розвиток грошових податків вплинув на виробництво та обмін, руйнування натурального господарства і перехід до ринкових відносин.

Зародкові форми фінансів виникли в період розпаду первісного ладу у вигляді натуральних податків, зборів, повинностей на користь князя, імператора,

короля. Податки з часом почали сплачувати в грошовому вираженні. Отже, вони виступають найпростішою первинною формою фінансових відносин між громадами і владою у процесі утворення централізованого фонду грошових коштів

З розвитком товарно-грошових відносин до фінансів, крім державних, стали відносити фінанси суб'єктів господарювання, фінансовий ринок, міжнародні фінанси. Ринкова економіка, наявність різних форм власності, інтеграційні процеси вимагають залучення нових форм і методів перерозподілу валового внутрішнього продукту для забезпечення всіх суб'єктів фінансовими ресурсами, достатніми для ефективної діяльності.

Завдання до теми

1. Чи можна стверджувати, що фінанси — це відносини, які не виходять за межі розподільчого процесу? Відповідь обґрунтуйте.

2. Дати характеристику діяльності основних органів управління фінансовою системою в Україні.

Контрольні питання

1. З'ясуйте сутність історичного розвитку терміна "financia"?
2. Якими факторами зумовлено формування категорії "фінанси"?
3. Визначте головні історичні передумови запровадження терміна "фінанси".
4. Які функції притаманні фінансам?
5. Склад фінансової системи за внутрішньою сутністю.
6. Назвіть органи управління фінансовою системою в Україні.
7. В чому виявляється історичний характер фінансів?

Література: [1, 2,12 (с. 24-34), 13(с.1-5), 15(с. 23-33), 26(с. 15-20)].

Практичне заняття №2

Тема: Становлення та розвиток фінансової науки

Мета: вивчити основні напрями наукових шкіл фінансової науки на різних етапах суспільного розвитку, концептуальні положення теорій державних і корпоративних фінансів.

Короткі теоретичні відомості

Перші фундаментальні фінансові дослідження – це теорії державних фінансів англійської класичної політекономії (В. Петті, А. Сміт, Д. Рікардо). Принципи оподаткування А. Сміта.: 1) піддані держави повинні брати участь у її підтримці відповідно до своєї платіжної спроможності, тобто пропорційно отриманим доходам; 2) податок має бути чітко визначений; 3) податки повинні стягуватися у найвигідніший час і найзручніший спосіб для платника; 4) необтяжливість оподаткування.

Концепція державних фінансів англійського економіста Дж.Кейнса. Роль державних видатків у стимулюванні сукупного попиту, ділової та інвестиційної активності, мотивації до праці, підтримання рівня зайнятості. Неокласичні теорії державних фінансів. Обмеження державного втручання в економіку, підвищення його ефективності, зростання інвестицій в "людський капітал" (американські економісти М. Уейденбаум, Г. Стайн і У. Фелнер, англійські – К. Джозеф та Дж. Хау).

Розвиток теорій “суспільного товару”, “суспільних благ” і “суспільного вибору” (шведська школа Е. Ліндаль, К.Віксель; американські економісти Р. Масгрейв, Дж. Б’юкенен).

Монетаристська концепція, пріоритет кредитно-грошової політики, обмеження зростання державних видатків і податків (американський економіст М.Фрідмен).

Взаємообумовленість економічних теорій: розвиток синтетичних шкіл фінансової науки. Кейнсіансько-монетаристський синтез грошово-кредитних методів державного регулювання на макрорівні. Поєднання фіскальної та монетарної політики.

Фінансові теорії в постіндустріальній моделі розвитку: інтелектуальний капітал і інноваційно-інформаційні технології (американські економісти Р.Нельсон, Д. Норт). Теоретичні дослідження фінансового ринку Теорія приведеної вартості (американський економіст І. Фішер). Гіпотеза ефективного ринку (американський економіст Ю. Фама).

Теорії корпоративних фінансів. Структура капіталу (американські економісти М. Міллер, Ф. Модільяні). Ризик і ціна капіталу (американські економісти Г.Марковіц, В. Шарп).

Завдання до теми

Охарактеризувати сучасні теорії державних і корпоративних фінансів.

Контрольні питання

1. Назвіть основні постулати школи класичної політичної економії.
2. Визначте основні твердження теорії ефективного попиту Дж.М. Кейнса.
3. Охарактеризуйте неокейнсіанство як напрям фінансової політики.
4. Які ознаки властиві концепції кейнсіансько-неокласичного синтезу?
5. Назвіть сучасних українських учених-фінансистів, які досліджують корпоративні, державні фінанси.

Література: [1, 2,12 (с. 24-34), 13(с.1-5), 15(с. 23-33), 26(с. 15-20)].

Практичне заняття №3

Тема 4 Фінансове право і фінансова політика

Мета: вивчити суть, види фінансової політики, фінансового механізму та його складу, їх взаємозв’язку, а також поняття фінансового права та його ролі у соціально-економічному житті суспільства.

Короткі теоретичні відомості

Фінансова політика – це сукупність заходів держави з мобілізації фінансових ресурсів, їх розділу й використання з метою досягнення певних економічних, соціальних і міжнародних цілей, підпорядкованих реалізації інтересів суспільства. Складові фінансової політики: монетарна (грошово-кредитна), у якій виділяють емісійну, цінову, валютну; фіскальна; боргова; емісійна; у сфері фондового, страхового ринків; митна тощо.

Основою фінансової політики держави є вибір фінансової моделі суспільства. Мета фінансової політики (найважливіша) – це збільшити обсяг фінансових

ресурсів на основі економічного розвитку, нарощування державних фінансів, необхідних для задоволення потреб суспільства в цілому і кожного громадянина зокрема. Фіскальна політика як звужений варіант фінансової політики – система заходів щодо формування державних доходів і витрат, їх збалансування і управління державним боргом.

Фінансовий механізм – це засіб реалізації фінансової політики; це сукупність фінансових форм і методів, інструментів і важелів впливу на соціально-економічний розвиток суспільства. Фінансовий механізм буває: директивний (механізм розробляється на рівні держави); регулюючий (на рівні суб'єктів господарювання).

Складові фінансового механізму: фінансове планування і прогнозування; оперативне фінансове управління; фінансовий контроль; фінансове забезпечення; фінансове регулювання (регламентування фінансових відносин в державі та на підприємствах, яке пов'язане з методом розподілу (нормативний або сальдовий).

Особливості і завдання фінансової політики суб'єктів господарювання: досягнення максимальної прибутковості, диверсифікація ризиків і зростання капіталу, підвищення капіталізації.

Фінансове право являє собою сукупність юридичних норм, які регулюють фінансові відносини та фінансову діяльність у суспільстві. Фінансова діяльність держави — це діяльність держави та її органів у галузі мобілізації, розподілу та витрачання централізованих і децентралізованих фондів коштів з метою покриття фінансових потреб держави й виконання її функцій.

Завдання до теми

Опрацювати Бюджетну декларацію на 2011 рік і зробити висновки щодо основних напрямів бюджетної політики України

Контрольні питання

1. Як можна охарактеризувати сучасну фінансову політику України?
2. Назвіть основні органи управління фінансовою системою.
3. Які проблеми фінансового планування можна виділити на макро- і мікрорівнях?
4. Які основні завдання фінансового контролю на сучасному етапі розвитку в Україні?
5. Як можна охарактеризувати сучасне фінансове законодавство України?

Література: [1, 2, 12 (с. 24-34), 13(с.1-5), 15(с. 23-33), 26(с. 15-20)].

Практичне заняття №4

Тема 5 Податки. Податкова система

Мета: розглянути поняття податків і зборів, їх призначення, функції, класифікацію; вивчити теоретичні основи побудови податкової системи та її складу, а також ознайомитися з основними напрямками податкової політики на Україні та механізмом її реалізації.

Короткі теоретичні відомості

За економічною сутністю податки – це фінансові відносини між державою та фізичними і юридичними особами з приводу примусового вилучення частини створеної вартості і формування фонду фінансових ресурсів держави.

Функції податків: фіскальна, стимулююча, регулювальна. В розвинених країнах за допомогою податків перерозподіляється 30-60% ВВП.

Податкова система – сукупність загальнодержавних податків, зборів та інших обов'язкових платежів до бюджетів усіх рівнів, форм і методів їх установа, зміни, скасування, обчислення, сплати та стягнення, а також організація роботи по податковому контролю, яку здійснюють органи державної податкової служби.

За формою оподаткування виділяють податки: прямі (встановлюються безпосередньо щодо платника, їх обсяг залежить від розміру доходу або майна); непрямі (в цінах товарів і їх розмір не залежить прямо від доходів; конкретні платники не завжди є їх носіями). Основні прямі податки: податок на прибуток, податок з доходів фізичних осіб, фіксований сільськогосподарський податок, плата за землю та інші. Непрямі податки: податок на додану вартість, мито, акцизний збір.

Податковий кодекс України (2010 р.) регулює відносини, що виникають у сфері справляння податків і зборів, зокрема, визначає вичерпний перелік податків та зборів, що справляються в Україні, та порядок їх адміністрування, платників податків та зборів, їх права та обов'язки, компетенцію контролюючих органів, повноваження і обов'язки їх посадових осіб під час здійснення податкового контролю, а також відповідальність за порушення податкового законодавства.

Завдання до теми

1. Визначити суму податку на прибуток, якщо валові доходи підприємства - 35 тис.грн., валові витрати - 18 тис. грн., амортизаційні відрахування – 6 тис. грн.
2. Дати характеристику основних положень Податкового кодексу України.

Контрольні питання

1. В чому полягає економічний зміст податків, призначення та функції?
2. Елементи системи оподаткування.
3. Класифікація податків і зборів.
4. Податкова система України: поняття, основи побудови.
5. Що таке прямі податки? Назвіть їх види..
6. Непрямі податки.
7. Місцеві податки і збори та порядок їх встановлення.
8. Податкова політика і податковий механізм.

Література: [1, 2, 12 (с. 24-34), 13(с.1-5), 15(с. 23-33), 26(с. 15-20)].

Практичне заняття №5

Тема 6 Бюджет. Бюджетна система. Бюджетний дефіцит

Мета: вивчити економічну сутність і роль бюджету як категорії та фінансового плану, розглянути засади побудови бюджетної системи, її складові в Україні, охарактеризувати склад доходів і видатків бюджету, основи бюджетного процесу,

міжбюджетних відносин; вивчити суть бюджетного дефіциту, його види, джерела фінансування та методи управління ним.

Короткі теоретичні відомості

Бюджет (як економічна категорія) – це економічні відносини між державою з одного боку, фізичними і юридичними особами з іншого з приводу розподілу і перерозподілу ВВП з метою формування і використання бюджетного фонду країни (призначений для виконання державою її функцій).

Правова характеристика бюджету пов'язана із розглядом його як фінансового плану, що представляє собою розпис доходів і видатків основного централізованого фонду фінансових ресурсів держави.

Види бюджетів: державний, консолідований, зведений, бюджет розвитку, поточний бюджет, місцеві бюджети різних рівнів.

Бюджетний устрій визначає, яким чином здійснюється побудова бюджетної системи. Бюджетна система – це сукупність різних видів бюджетів, побудована з урахуванням економічних відносин держави та адміністративно-територіальних устроїв і врегульована нормами права.

Основні доходи зведеного бюджету: податкові (ПДВ, податок на прибуток, Податок з доходів фізичних осіб, плата за землю та інші), неподаткові доходи, доходи від операцій з капіталом, офіційні трансферти.

Бюджетна система України – це державний і місцеві бюджети, які включають в себе бюджет АРК, обласні, районні, бюджети районів у містах, бюджети місцевого самоврядування.

Бюджетний процес - регламентована нормами права діяльність, пов'язана зі складанням, розглядом, затвердженням бюджетів, їх виконанням, розглядом звітів про виконання бюджетів. Основою бюджетного процесу є бюджетне планування.

Причини виникнення бюджетного дефіциту. Пасивний бюджетний дефіцит, його причини (економічний спад, криза, старіння нації, надзвичайні події). Активний бюджетний дефіцит.

Джерела фінансування бюджетного дефіциту: грошово-кредитна емісія, внутрішні і зовнішні державні запозичення як основне джерело покриття дефіциту бюджету. Приватизаційні надходження, гранти, трансферти від інших органів державної влади.

Наслідки бюджетного дефіциту: інфляція, державний борг, зростання податків, ефект витіснення. Управління бюджетним дефіцитом: встановлення його граничного рівня, заборона використання окремих джерел фінансування, обмеження видатків уряду, секвестр бюджетних видатків.

Завдання до теми

1. Назвіть місцеві бюджети, які входять до складу зведеного бюджету області.
2. Поясніть значення принципу субсидіарності при побудові бюджетної системи.

Контрольні питання

1. В чому суть, призначення і функції бюджету?
2. Бюджет як основний фінансовий план держави.
3. Які принципи побудови бюджетної системи України?
4. Доходи і видатки бюджету, їх класифікація.
5. Що таке бюджетний процес та які його стадії в Україні?
6. Назвіть види міжбюджетних трансфертів.
7. Складові бюджетного механізму.

8. Види бюджетного дефіциту і джерела фінансування.
9. Які є способи управління бюджетним дефіцитом?.

Література: [1, 2,12 (с. 24-34), 13(с.1-5), 15(с. 23-33), 26(с.

Практичне заняття №6 **Тема 8 Державний кредит**

Мета: вивчити сутність і роль державного кредиту в економічному житті країни, охарактеризувати види державного кредиту, розглянути питання змісту державного боргу, його видів та методів управління державною борговою залежністю.

Короткі теоретичні відомості

Державний кредит – це сукупність економічних відносин між державою в особі органів влади і управління (з одного боку) і фізичними і юридичними особами (з іншого), за яких держава є позичальником, кредитором і гарантом.

Будучи кредитором, держава за рахунок коштів бюджету надає на платній основі за умови обов'язкового повернення кредити юридичним і фізичним особам. Гарантом держава виступає тоді, коли бере на себе відповідальність за погашення позик, взятих фізичними і юридичними особами – недостатньо надійними позичальниками (умовний державний кредит).

Форми внутрішнього державного кредиту: державні позики (основна форма); ощадна справа; запозичення коштів загальнодержавного позикового фонду; казначейські позики; гарантовані позики.

Джерела погашення державних позик: доходи від інвестування випущених раніше позик; додаткові надходження від податків; економія на видатках; емісія грошей; залучення від нових позик кошти (рефінансування боргу).

Міжнародний державний кредит – це сукупність відносин, у яких держава виступає на світовому фінансовому ринку в ролі позичальника або кредитора.

Державний кредит спричиняє появу державного боргу. Державний борг – вартість всіх випущених і непогашених боргових зобов'язань держави, а також доходи (проценти), які необхідно сплатити за цими зобов'язаннями

Завдання до теми

Проаналізувати за даними звіту про виконання Державного бюджету України стан державного боргу за останні 3 роки в цілому і в розрізі його видів, зробити висновки.

Контрольні питання

1. Економічна сутність і роль державного кредиту.
2. Які основні форми внутрішнього державного кредиту?
3. Форми зовнішнього державного кредиту.
4. Що таке державний борг, його обслуговування?
5. Способи коригування боргової політики.

Література: [1, 2,12 (с. 24-34), 13(с.1-5), 15(с. 23-33), 26(с. 15-20)].

Практичне заняття №7

Тема 9 Місцеві фінанси. Бюджетний федералізм і фінансове вирівнювання

Мета: вивчити сутність, значення місцевих фінансів, їх склад, розглянути джерела формування доходів місцевих бюджетів, напрямки їх використання, а також вивчити поняття бюджетного федералізму та фінансового вирівнювання.

Короткі теоретичні відомості

Місцеві фінанси – це система формування, розподілу і використання фінансових ресурсів для забезпечення виконання місцевими органами влади покладених на них функцій і завдань, як власних, так і делегованих. Склад місцевих фінансів за ланками бюджетної системи : місцеві бюджети; місцеві цільові фонди; місцеві запозичення; фінанси комунальних підприємств.

Місцеві бюджети – це бюджет АРК, обласні, районні, бюджети районів у містах і бюджети місцевого самоврядування: територіальних громад сіл, селищ, міст та їх об'єднань.

За джерелами доходи місцевих органів влади поділяються на: податкові надходження; неподаткові доходи (платежі, доходи від майна, що належить місцевій владі, від господарської діяльності комунальних підприємств; доходи від кредитів та позик; трансферти.

За економічною природою доходи місцевих бюджетів поділяються на власні і закріплені. Закріплені – це ті що повністю або частково (в %) передаються у певні види бюджетів безстроково або на довготерміновій основі і для їх включення непотрібне рішення органів влади вищого рівня (передані місцевій владі). Власні доходи – це доходи, що мобілізуються місцевою владою самостійно на основі власних рішень і за рахунок джерел, визначених місцевою владою, тобто це доходи, що не враховуються при визначенні між бюджетних трансфертів.

Бюджетний федералізм - механізм заохочення до самодостатності та нарощування фінансово-економічного потенціалу самоврядних адміністративно-територіальних утворень. З метою збалансування доходів і видатків бюджетів різних рівнів здійснюється фінансове вирівнювання (бюджетне регулювання), основними формами якого в Україні виступають між бюджетні трансферти, взаємні розрахунки і бюджетні позички..

Завдання до теми

1. За даними статистичної звітності проаналізувати виконання доходної і видаткової частини бюджету м. Кременчука за останній звітний рік.
2. За даними Закону про Державний бюджет на поточний рік визначити обсяги і структуру міжбюджетних трансфертів, що виділяються Полтавській області.

Контрольні питання

1. Місцеві фінанси, Їх сутність, функції і значення в економічному розвитку
2. Склад місцевих фінансів
3. Доходи місцевих бюджетів
4. Видатки місцевих бюджетів
5. Бюджетний федералізм і фінансове вирівнювання

Література: [1, 2,12 (с. 24-34), 13(с.1-5), 15(с. 23-33), 26(с. 15-20)].

2. ТЕМАТИКА РЕФЕРАТІВ

1. Історичне значення фінансів в економічному розвитку суспільства.
2. Основні закономірності розвитку фінансів в Україні
3. Державні фінанси зарубіжних країн ХХ ст.
4. Економічні умови виникнення й розвитку податкових систем.
5. Історичні аспекти еволюції бюджетної системи України.
6. Історичні аспекти оподаткування селянства в Україні.
7. Періодизація й етапи розвитку фінансової науки.
8. Сучасне фінансове становище України.
9. Фінанси як економічна категорія: передумови й етапи виникнення..
10. Сутність теорії ефективного попиту Дж.М. Кейнса та її вплив на сучасну фінансову науку.
11. Монетаризм як один із провідних напрямів сучасної фінансової науки.
12. Значення наукової спадщини М.І. Туган-Барановського.
13. Дореволюційна російська фінансова школа.
14. Апробація фінансових теорій у фінансовій політиці держави.
15. Взаємозв'язок фінансової практики, фінансових теорій і фінансової політики держави (історичний аналіз).
16. Позитивні і негативні наслідки політики стимулювання сукупного попиту (західний досвід).
17. Переваги і недоліки застосування монетаристських принципів побудови фінансової політики.
18. Стратегічні і тактичні завдання фінансової політики України (у розрізі її окремих напрямів).
19. Грошово-кредитна політика НБУ: здобутки і проблеми.
20. Проблеми макроекономічної фінансової стабілізації в Україні.
21. Розвиток прямого оподаткування в Україні (оподаткування доходів фізичних і юридичних осіб, майнове оподаткування).
22. Проблеми непрямого оподаткування в Україні.
23. Проблеми співвідношення прямого і непрямого оподаткування (структура податків).
24. Митна політика в умовах інтернаціоналізації.
25. Стабільність і ефективність бюджетного процесу.
26. Перспективи застосування програмно-цільового методу бюджетного планування в Україні.
27. Проблеми використання коштів від приватизації державного майна.
28. Політика дефіцитного фінансування та її значення у розширенні державного сектору і побудові соціально орієнтованих економік.
29. Зарубіжний досвід управління бюджетним дефіцитом (США, країни ЄС).
30. Внутрішні державні запозичення і розвиток національного фінансового ринку: досвід України.
31. Проблеми виходу уряду України на світовий фінансовий ринок.
32. Проблеми здійснення місцевих позик в Україні.
33. Гарантований борг України та проблеми його обслуговування.
34. Проблеми вдосконалення міжбюджетних трансфертів в Україні.
35. Проблеми посилення ролі податкових надходжень у складі доходів місцевих бюджетів в Україні.

3. ТЕСТИ З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

1. *Формою якого напрямку фінансового впливу на процеси суспільного розвитку є самофінансування:*

- а) фінансове регулювання економічних і соціальних процесів;
- б) фінансове забезпечення потреб розширеного відтворення;
- в) фінансове стимулювання.

2. *Які із вказаних складових не входять до ВВП- об'єкта фінансових відносин:*

- а) амортизація, непрямі податки;
- б) страхові запаси, матеріальні ресурси;
- в) заробітна плата, прибуток.

3. *Які фінансові ресурси є централізованими:*

- а) пенсійний фонд;
- б) прибуток підприємств;
- в) фінансові ресурси населення.

4. *Яку із ланок не включають державні фінанси?*

- а) бюджет держави;
- б) фондовий ринок;
- в) фонди цільового призначення;

5. *Якщо ВВП країни складає 47,8 млрд. г.о., а обсяг податкових надходжень державного бюджету – 17,5 млрд. г.о., то має місце:*

- а) скандинавська модель централізації ВВП у бюджеті;
- б) західноєвропейська модель централізації ВВП у бюджеті;
- в) східноєвропейська модель централізації ВВП у бюджеті.

6. *Термін "finitis" використовувався у грошових відносинах, що виникали між державою та населенням, і трактувався як:*

- 1) умова кредитної угоди;
- 2) завершення грошового платежу;
- 3) документ про сплату мита.

7. *В якому столітті відбулося формування терміна "financia":*

- 1) у XV ст.;
- 2) у XII ст.;
- 3) у XIV ст.?

8. *У середньовіччі однією з найважливіших історичних передумов формування категорії фінансів була така:*

- 1) виникнення поняття загальнодержавного фонду грошових коштів;
- 2) розвиток дипломатичних зв'язків між Західною Європою та країнами Близького Сходу;
- 3) інтенсивний розвиток сільського господарства та промисловості.

9. *Який із факторів не належить до тих, що зумовлюють генезис категорії фінансів:*

- 1) суспільний розподіл праці;
- 2) розвиток товарно-грошових відносин;
- 3) розвиток грошового господарства, чітке формування та використання основних функцій грошей;

10. *Для нерозвиненої форми фінансів властиві:*

- 1) інтенсивний розвиток грошових відносин;
- 2) невиробничий характер фінансів;

3) велика кількість ланок фінансової системи;

11. Які ознаки характерні для первісного суспільного устрою:

1) наявність постійного державного апарату;

2) відсутність системи формування державних доходів та витрат;

3) виконання грошима усіх функцій?

12. В залежності від ступеня регламентування фінансова політика буває:

а) політика жорсткої регламентації;

б) регламентування фінансових відносин у суспільстві;

в) політика помірної регламентації та мінімальних обмежень;

13. Функціонування ринку цінних паперів регулює:

а) Міністерство фінансів України;

б) Фонд державного майна;

в) Державна комісія з цінних паперів і фондового ринку.

14. Фінансова політика - це:

а) сукупність державних заходів з мобілізації фінансових ресурсів;

б) сукупність заходів держави щодо розподілу її фінансових ресурсів;

в) немає правильної відповіді.

15. Яка економічна категорія із перелічених не є фінансовим інструментом?

а) ПДВ;

г) норми витрат у бюджетних установах;

д) дотації.

16. За допомогою податків перерозподіляються:

1) резервні фонди;

2) ВВП і НД;

3) вартість основного капіталу.

17. Які види платежів належать до прямих податків:

1) акцизний збір, мито;

2) податок на прибуток підприємств, податок з доходів фізичних осіб;

3) ПДВ?

18. Скільки місцевих податків існуватиме згідно з Податковим кодексом:

1) десять;

2) п'ять;

3) сім.

19. Про що свідчить значна частинка непрямих податків:

1) фіскальний характер податкової системи;

2) неефективну систему стягнення податків;

3) низький рівень податкової культури?

20. Податкове зобов'язання – це.....?

а) сума ПДВ у вартісному придбанні сировини, матеріалів;

б) сума ПДВ в обсязі реалізованої продукції і послуг;

в) сума ПДВ, яка становить 20%.

21. Назвіть правильно обчислену суму податку на прибуток, якщо оподатковуваний прибуток 340 тис. грн.:

а) 51 тис. грн.;

б) 85 тис. грн.;

в) 68 тис. грн.

22. Сукупність показників усіх бюджетів, що входять до складу бюджетної системи, — це:

- 1) бюджетний устрій;
- 2) зведений бюджет;
- 3) бюджетна система.

23. У чому полягає принцип самостійності бюджетів:

1) кожен вид бюджету самостійно визначає потребу в доходах, що йому виділяються бюджетом вищого рівня;

2) кожен вид бюджету має свої джерела доходів і визначає напрями видатків?

24. Який характер має бюджет в унітарних державах:

- 1) багаторівневий;
- 2) трьохрівневий;
- 3) дворівневий;
- 4) однорівневий?

25. Яка з функцій не властива Державному бюджетові України:

1) державний бюджет використовується для сплати видатків, пов'язаних з обороною країни;

2) з державного бюджету виплачується заробітна плата робітникам промислових підприємств;

3) з державного бюджету виплачується заробітна плата службовцям державного апарату?

26. Зведений бюджет України:

1) затверджує Верховна Рада України;

2) затверджує Кабінет Міністрів України;

3) не затверджує, використовується з метою аналізу та визначення засад державного регулювання.

27. Хто розробляє проект бюджету відповідно до Бюджетного кодексу України:

1) Міністерство фінансів України;

2) Бюджетна комісія Верховної Ради України;

3) Секретаріат Президента України?

28. У чому полягає сутність механізму секвестру бюджету:

1) пропорційному зниженні бюджетних витрат щомісяця за всіма статтями бюджету (крім захищених), протягом залишку бюджетного періоду;

2) зменшенні видатків розвитку?

29. До структури доходів бюджету України належать:

1) податкові та неподаткові надходження;

2) доходи від операцій з капіталом;

3) офіційні трансферти;

4) державні цільові фонди;

5) варіанти відповіді 1), 2), 3) і 4) вірні.

30. За порядком та умовами зарахування доходів у бюджету вони поділяються на:

1) зовнішні та внутрішні;

2) власні та позикові;

3) закріплені та регульовальні.

31. Структурний бюджетний дефіцит — це дефіцит, який:

1) є результатом застосування активної дискреційної фіскальної політики;

2) запланований у законі про Державний бюджет на поточний рік;

3) є результатом циклічної економічної кризи;

4) варіанти відповіді 1), 2), і 3) неправильні.

32. *Дискреційна (активна) фіскальна політика — це:*

1) політика, що передбачає свідоме маніпулювання податками та видатками з боку уряду;

2) політика, яка передбачає автоматичну дію вбудованих стабілізаторів;

3) варіанти відповіді 1) і 2) правильні;

4) варіанти відповіді 1), 2), і 3) неправильні.

33. *Що є джерелом фінансування дефіциту Державного бюджету України:*

1) емісійні кошти Національного банку України;

2) державні внутрішні та зовнішні позики;

3) обсяги виробництва та доходи бюджету?

34. *Яку роль у державному кредиті відіграють держава, юридичні та фізичні особи:*

1) держава — позичальник, а юридичні та фізичні особи — кредитори;

2) держава — кредитор, юридичні й фізичні особи — позичальники;

3) держава, юридичні та фізичні особи можуть бути як кредиторами, так і позичальниками?

35. *До державних боргових зобов'язань належить:*

1) облігація та казначейський вексель;

2) приватизаційне боргове зобов'язання та житловий чек;

3) варіанти відповіді 1) і 2) правильні.

36. *У чому полягає рефінансування державного боргу:*

1) погашенні попередньої державної заборгованості шляхом випуску нових позик;

2) зміні дохідності позик;

3) сплаті боргу за рахунок золотовалютних резервів країни;

37. *Способи формування доходів місцевих бюджетів — це:*

1) місцеві податки і збори, частки загальнодержавних податків, комунальні платежі, доходи від майна та землі, що належить місцевій владі, доходи комунальних підприємств, кредити, комунальні позики, трансферти;

2) громадські послуги, фінансові ресурси у фондовій формі;

3) власні, закріплені, регульовані.

38. *Бюджет міста Києва — це:*

1) бюджет розвитку;

2) місцевий бюджет;

3) поточний бюджет.

39. *Міжбюджетні трансферти — це:*

1) кошти, які безоплатно і безповоротно передаються з одного бюджету іншому;

2) різновид довготермінового кредиту, що погашається клієнтом у розстрочку;

3) розмір витрат на розрахункову одиницю.

4. Теми міні-лекцій

1. Роль фінансів у розширеному відтворенні.

2. Розвиток податків у Римській імперії.

3. Розвиток податкових відносин у феодальних містах.

4. Вплив буржуазних революцій на державні фінанси (податки, бюджет, протекціонізм).

5. Історія появи бюджету.
6. Історія зародження фінансового ринку. Роль держави та акціонерних товариств у цьому процесі.
7. Дореволюційна російська фінансова школа.
8. Взаємозв'язок фінансової практики, фінансових теорій і фінансової політики держави (історичний аналіз).
9. Переваги і недоліки застосування монетаристських принципів побудови фінансової політики.
10. Порівняння переваг і недоліків застосування податку на додану вартість і податку з обороту. Доцільність заміни ПДВ на податок з обороту в Україні.
11. Проблеми співвідношення прямого і непрямого оподаткування (структура податків).
12. Митна політика в умовах інтернаціоналізації.
13. Стабільність і ефективність бюджетного процесу.
14. Проблеми використання коштів від приватизації державного майна.
15. Взаємозв'язок бюджетного дефіциту і фінансової стабільності.
16. Політика дефіцитного фінансування та її значення у розширенні державного сектору і побудові соціально орієнтованих економік.
17. Міжнародні підходи до організації місцевих фінансів.
18. Фінансові проблеми підприємств комунальної власності в Україні та шляхи їх вирішення.
19. Шляхи проведення пенсійної реформи в Україні.
20. Зарубіжний досвід пенсійного забезпечення.

5. Перелік питань для надання експертної оцінки

1. Структура ВВП за доходами: тенденції в Україні. Доходи якого сектору зростають / знижуються найбільш швидко?
2. Порівняльний аналіз податкових відносин у державах Давнього Сходу, в Римській імперії, феодальних державах, у сучасних розвинених країнах і в Україні (хто встановлює податки, ступінь їх нормативного регулювання, хто є платниками, яке ставлення до податків).
3. Чи застосовуються фінансові теорії у практиці (які з них, де та які наслідки)?
4. Чи діє закон А. Вагнера в сучасних умовах?
5. Як відреагували бюджетні доходи на реформування податкової системи України? Оцінка динаміки надходжень до бюджету відповідних податків.
6. Чи високе податкове навантаження в Україні?
7. Чи зменшується ухилення від податків, а також чи зростає легалізація доходів при зниженні рівня оподаткування?
8. Найбільш вагомі заходи щодо реформування податкової системи України, які були здійснені за роки незалежності?
9. Критичні зауваження, які висловлюють науковці і практики до податкової системи і податкової політики України: огляд та визначення їх обґрунтованості.
10. Чи зростає в Україні частка ВВП, яку централізує держава в бюджетах? Порівняння динаміки ВВП і динаміки бюджетних доходів.
11. Критичні зауваження, які висловлюються щодо проекту бюджету: огляд та визначення їх обґрунтованості.
12. Наскільки бюджет України є "соціальним"?

13. Яке відомство в Україні отримує найбільший обсяг бюджетного фінансування?
14. Наскільки вагомі неподаткові надходження бюджету в Україні?
15. Які видатки розвитку фінансуються з бюджету в Україні?
16. Яка структура і тенденції доходів Державного бюджету України?
17. Яка структура і тенденції видатків Державного бюджету України?
18. Взаємозв'язок бюджетного дефіциту, інфляції, грошової маси і грошової бази в Україні.
19. Взаємозв'язок бюджетного дефіциту і державного боргу в Україні.
20. Яку роль відіграють міжбюджетні трансферти в доходах місцевих бюджетів?

6. Питання до іспиту з навчальної дисципліни

1. Предмет науки про фінанси. Суб'єкти, об'єкти фінансових відносин.
2. Необхідність і сутність фінансів, їх характерні ознаки як економічної категорії.
3. Фінанси як економічна категорія розподілу. Взаємозв'язок фінансів з іншими економічними категоріями, які приймають участь у вартісному розподілі (ціною заробітною платою, кредитом).
4. Фінанси як вартісна категорія, її ознаки і зв'язок з грошима. Обмеженість фінансових ресурсів за обсягом і у часі.
5. Функції фінансів, їх зміст і взаємозв'язок.
6. Передумови і причини виникнення та розвитку фінансів.
7. Роль фінансів у суспільстві.
8. Моделі фінансів у суспільстві.
9. Генезис категорії фінансів
10. Сутність і складові доходів і витрат держав Стародавнього світу, феодальної держави.
11. Зародження фінансової науки та теорії державних фінансів англійської класичної політекономії.
12. Концепція державних фінансів Дж.М.Кейнса.
13. Фінансова наука в умовах демократизації суспільства. Теорії “суспільного товару”, “суспільних благ” і “суспільного вибору”.
14. Неокласичні і неоконсервативні теорії державних фінансів.
15. Розвиток синтетичних шкіл фінансової науки. Сучасний неокейнсіанський синтез.
16. Розвиток фінансової науки в Росії та Україні.
17. Поняття фінансової системи та її склад за внутрішньою структурою.
18. Фінансова система за організаційною будовою.
19. Сутність і види фінансової політики.
20. Фінансова політика як складова економічної і соціальної політики держави. Завдання фінансової політики.
21. Фінансова стратегія і фінансова тактика, їх сутність, завдання і взаємозв'язок.
22. Характеристика видів (у залежності від розв'язуваних завдань і залежності від характеру регламентації) фінансової політики.
23. Управління фінансами.
24. Фінансовий механізм, його складові елементи. Зв'язок фінансового механізму з фінансовою політикою.

25. Характеристика форм фінансового забезпечення розширеного відтворення.
26. Фінансове планування: сутність, завдання, принципи і методи.
27. Види фінансових планів, їх характеристика.
28. Зміст і призначення фінансового контролю, його види, форми і методи
29. Фінансове право.
30. Принципи оподаткування (за Смітом, Рікардо).
31. Економічний зміст податків, призначення та функції.
32. Елементи системи оподаткування.
33. Класифікація податків і зборів.
34. Податкова система України: поняття, основи побудови.
35. Прямі податки.
36. Непрямі податки.
37. Місцеві податки і збори.
38. Податкова політика і податковий механізм
39. Економічна сутність, призначення і функції бюджету.
40. Бюджет як основний фінансовий план держави.
41. Бюджетний устрій і бюджетна система. Принципи побудови бюджетної системи
42. Доходи і видатки бюджету, їх класифікація.
43. Бюджетні права і бюджетна ініціатива
44. Бюджетний процес.
45. Міжбюджетні відносини та їх регулювання.
46. Бюджетна політика та бюджетний механізм.
47. Економічна сутність бюджетного дефіциту і причини його виникнення.
48. Види бюджетного дефіциту.
49. Джерела фінансування бюджетного дефіциту.
50. Управління бюджетним дефіцитом.
51. Економічна сутність і роль державного кредиту
52. Форми внутрішнього державного кредиту.
53. Форми зовнішнього державного кредиту.
54. Державний борг: його види, обслуговування.
55. Управління державним боргом.
56. Місцеві фінанси, їх сутність, функції і значення в економічному розвитку
57. Склад місцевих фінансів
58. Доходи місцевих бюджетів
59. Видатки місцевих бюджетів
60. Бюджетний федералізм і фінансове вирівнювання

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

Основна

1. Конституція України // Затверджена Верховною Радою України 28.06.1996 р. № 254/96-ВР
2. Бюджетний кодекс України // Ухвалений Верховною Радою України 08.07.2010 р.
3. Закон “Про Державний бюджет України” на відповідний рік.

4. Про основні напрями бюджетної політики на відповідний рік (Бюджетна декларація (резолуція)) : Постанова Верховної Ради України // Відомості Верховної Ради України.
 5. Податковий кодекс // Затверджений Верховною Радою України 02.12.2010 р. № 2755-VI// www.rada.gov.ua
 6. Бланкарт Ш. Державні фінанси в умовах демократії. Вступ до фінансової науки / Пер. з нім. С.І. Терещенко та О.О. Терещенка: передмова та наук. редагування В.М. Федосова. – К.: Либідь, 2000.-
 7. Бюджетний менеджмент: Підручник / В. Федосов, В. Опарін, Л. Сафонова та ін.; За заг. ред. В. Федосова. – К.: КНЕУ, 2004. – 864 с.
 8. Базилевич В.Д., Баластрик Л.О. Державні фінанси. Навчальний посібник, К.:Атіка. 2002. – 368с.
 9. Василик О.Д. Теорія фінансів. Підручник. - К.: ЦНЛ, 2005. – 480 с.
 10. Василик О.Д., Павлюк К.В. Державні фінанси України: Підручник. - К.: ЦНЛ, 2004. -608с.
 11. Опарін В.М. Фінанси (Загальна теорія): Навч. посібник. – 5-ге вид., доп. і перероб. – К.: КНЕУ, 2009. – 240 с.
 12. Пасічник Ю.В. Бюджетна система України та зарубіжних країн: Навч. посіб. – К.: Знання-Прес, 2002.- 320с.
 13. Петровська І.О., Кленовий Д.В. Фінанси (з елементами статистики фінансів): Навчальний посібник. – К.: ЦУЛ, 2002. – 300 с.
 14. Податкова система України: Підручник / В.М. Федосов, В.М. Опарін, Г.О. П'ятаченко та ін.; За ред. В.М. Федосова. – К.: Либідь, 1994.- 480 с.
 15. Податкова система: Підручник / За загальною ред. С.М. Онисько. – Львів: Магнолія Плюс, 2004. – 312 с.
 16. Романенко О.Р. Фінанси: Підручник. – К: Центр Навчальної літератури, 2009. – 310 с.
 17. Сунцова О.О. Місцеві фінанси: Навчальний посібник. - К.: ЦНЛ, 2005. - 560 с.
 18. Фінанси: Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни. – 2-ге вид., перероб. і доп. / О.Р. Романенко, С.Я. Огородник, М.С. Зязюн, А.А. Славкова. – К.: КНЕУ, 2006. - 387 с.
 19. Фінанси: Підручник/ За ред. Юрія С.І., Федосова В.М.- Київ: "Знання", 2008.- 611 с.
 20. Фінанси; за ред. В.І. Оспіщева: курс для фінансистів: навч. посіб. [для вищ. навч. закл.] – К: Знання, 2008 – 567 с.
- Додаткова**
21. Андрущенко В.Л. Фінансова думка Заходу. Монографія. – Львів: “Каменярь”, 2000. – 303 с.
 22. Лютий І.О., Зражевська Н.В., Рожко О.Д. Державний кредит та боргова політика України: Монографія. – К.: ЦУЛ, 2008. – 352 с.
 23. Опарін В. Фінансова система України (теоретико-методологічні аспекти): Монографія. – К.: КНЕУ, 2005. – 240 с.
 24. Федосов В.М Теорія фінансів: підручник. – ЦУЛ, 2010 – 450 с.
 25. Шаварина М. П. Історія фінансів: Навчальний посібник. – ТДЕУ, 2006. – 247с.

Підписано до друку 20.05.2018 р. Формат 84х6
Папір офсетний. Ум друк. аркушів 1,5
Наклад 20 прим., зам. № 789
Миколаївська обласна друкарня
м. Миколаїв, вул. Паризької комуни, 3
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
ДК № 1339 від 24.04.2003 р.